

1902 рр., друга редакція – у 1906–1908 рр., третя – у 1914 р., четверта – у 1916 р., п'ята – у 1919 р. Вперше «Щедрика» виконав хор Київського університету у 1916 році, після чого твір отримав великий успіх. У 1922 році хор Української республіканської капели (80 осіб) виконав цю пісню у Нью-Йорку. Вона так сподобалася американцям, що у 1936 році американець українського походження Петро Вільховський створив англійську версію слів до «Щедрика» [3]. З того часу пісня закріпилася у музичній культурі західних країн під назвою «Колядка дзвонів» (Carol of the Bells), і американські хори щорічно співають цей твір як колядку на Різдво. Фортепіанний супровід пісні «Щедрик», яка народилася в глибинах народної пісенної культури України, є окрасою концертів різних рівнів в усіх куточках Америки.

Ще одним безцінним внеском українців у вітчизняну і світову культуру стала творчість тернопільчанки Соломії Крушельницької. Отримавши освіту в Україні, вона поїхала продовжувати навчання до Італії, потім до Відня. Перший її виступ у Кракові в ролі Ельзи у опері «Лоенгрін» приніс співакці визнання. Неперевершений талант і голос Крушельницької дав нове життя опері Джакомо Пуччіні «Мадам Баттерфляй». Українській співакці вдалося так прекрасно і сильно, тендітно і проникливо виконати головну роль – партію Баттерфляй, тендітного і барвистого метелика, спокусниці наївних і ніжних сердець, що опера отримала тріумфальний успіх у театрі «Гранде» в Брешії. Так наша Соломія Крушельницька відродила «метелика», якого засвістала публіка у театрі «Ла Скала» в Мілані. Їй підкорилися найкращі сцени світу – Америки, Європи, Єгипту, Алжиру, Бразилії, Аргентини. Прекрасний, сильний, рівний металічний голос українки Соломії Крушельницької лунає і сьогодні в усіх куточках світу. І ми пишаємося талановитими українцями, вони – перлини нашої культури.

Література

1. Киселева М.С. Понятие человек / М.С. Киселева // Русский язык за рубежом, 2010. – № 6 (223). – С. 4–21.
2. Алюшина Т. А. Утоли мои печали: роман / Т.А. Алюшина. – М.: Изд-во «Э», 2016. – 384 с.
3. Лінія культури. Концерт-історія / Андрієвський Т., Коновалов А. та ін. – Х.: Український культурний фонд, Схід опера, Центр розвитку громад, 2018. – 14 с.

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА У ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Северин Н. В., Северин В. Д.

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
Харківська державна академія дизайну і мистецтв, м. Харків*

Про українське козацтво у світі відомо і написано чимало. Так, перші відомості про це військове формування з'явилися у Західній Європі на межі XV – XVI століть. Найперша згадка про козаків датується кінцем XV ст. (1474 р.) у генуезькій хроніці. Пізніше більш детально про козаків пише польський гуманіст Мацей Меховіта у «Трактаті про дві Сарматії» (1518 р.). Перекладений російською та італійською мовами, цей твір на той час став одним із основних джерел інформації про Східну Європу на Заході. У ньому автор стверджує, що на початку XVI ст. козаки стали помітним явищем у Польсько-Литовській державі. Він трактує термін «козак» як слов'янський, «рутенський», «руський» (від Русь) феномен, що означав селян-втікачів у південні степи – «хлопів, підданих, бродяг піших або кінних» [1, с. 6].

Посол австрійського імператора С. Герберштейн у 1517 і 1526 рр. відвідав Москву, а у 1549 р. на основі подорожей написав «Нотатки про Московію», де, окрім опису Московської держави, розповів про сусідні з нею народи і країни, у тому числі про українські землі, козаків та їхнього воєначальника Остапа Дашковича, називаючи їх «черкасами», як було прийнято у Московському князівстві. Тобто, мова йшла про козацькі поселення на Дніпрі південніше Києва, центром яких у 10–20 рр. XVI ст. були Черкаси. У другій половині XVI –

на початку XVII ст. інформація про козаків поширюється в Османській імперії та Речі Посполитій у хроніках, етнографічно-історичних трактатах, нарисах, описах подорожей, листах, мемуарах, щоденниках тощо, поступово проникаючи і в художню літературу. У різних історико-літературних пам'ятках і джерелах описується воєнна активність козацтва, його боротьба проти турецько-татарської агресії та польсько-католицької експансії, тобто висвітлюється воєнно-політична, суспільно-політична та віросповідальна тематика. Завдяки козацтву у світі з'являється інтерес до України, «землі козаків», як до етно-історичної, а згодом і суспільно-політичної реальності.

Твір поляка Яна Красінського «Полонія» (1574 р.) латинською мовою презентував описи Східної Європи, характеризуючи географічні, етнографічні та історичні елементи, де значна увага була приділена українським землям та історії Київської Русі, а також побуту козаків – їхньому способу життя і воєнним діям. Відомий французький історик Жак де Ту в своїй «Історії всього світу» характеризував українських козаків негативно, оскільки не сприймав волелюбну козацьку стихію, її своєрідний демократизм. Твір Алессандро Гваньїні «Опис Європейської Сарматії» (1578 р.) висвітлював тогочасні події та процеси в житті українського народу, наводив географічно-етнографічні описи Волині, Галичини, Поділля, Київщини, описував Русь (Україну) від часів Київської держави до середини XVI ст., підкреслював активну роль козацтва у суспільно-історичних процесах. Надаючи характеристику козакам, автор підкреслює їхню хоробрість, войовничість, постійну готовність до боротьби з перекопськими татарами та іншими мусульманськими сусідами. Козацтво також відіграло активну роль у боротьбі українського народу з польсько-католицькою експансією (українські і білоруські землі були у складі Польського королівства і Великого князівства Литовського), насадженням європейської (латинської) культури. Польський хроніст С. Грондський у XVII ст. писав, що ті «руські», тобто українці, хто не хотів ходити в ярмі й терпіти владу місцевих панів, йшли в далекі краї, тоді ще не залюднені, й здобували собі право на свободу, засновували нові селища і, щоб відрізнятись від селян, які належали панам, стали називати себе козаками» [1, с. 8]. Українське козацтво у XVI–XVIII ст. стало «пограниччям» між турецько-татарським світом та південними кордонами Російської держави, – писав німецький історик Г. Штекль у праці «Утворення козацтва». Польський історик і письменник Л. Горецький у «Описі війн Іонії, волоського воєводи» (1578 р.) відзначив участь у «волоській війні» 1574 р. запорозьких козаків на чолі з гетьманом Іваном Свірчевським, які на прохання молдавського воєводи Іона Хороброго допомогли йому звільнитися від турецького протекторату. Заслугує на увагу «Записка про те, яку користь можна мати від союзу з козаками на випадок війни з Туреччиною», яку подав венеційському дожу в липні 1587 р. Карло Гамберіні, секретар папського нунція в Польщі, кардинала Болоньєтті. Гамберіні радив дожу і сенату укласти союз з козаками, які були завжди готові виступити проти турків [1].

У 1593–1594 рр. Австрія, дізнавшись про підготовку турків до вторгнення на її землі, послала дипломатичну місію до Січі, щоб попросити допомоги у козаків та спонукати їх першими вторгнутися у межі Османської імперії і Кримського ханства. Очолив дипломатичну місію Е. Ляссота, який жив близько місяця на Січі, фіксував свої спостереження й враження про козацьку республіку, згодом видавши «Щоденник». В ньому він писав про характерні риси козаків – хоробрість, відчайдушність, вправність у військовому мистецтві, знання поведінки і воєнної тактики ворога тощо [2]. До союзу з українськими козаками вдався й папа Климент VIII, відзначивши їхню незаперечну «випробовану хоробрість». Чимало відомостей про козацькі звичаї містять давні літописи, реляції послів, розповіді місіонерів, мандрівників різних країн, щоденники і хроніки, інші джерела і пам'ятки. В них підкреслюється така відважність козаків не лише на суші, а й у морі, коли вони не тільки за рівних сил, а й з двадцятьма чайками не бояться тридцяти галер падишаха. В одній французькій брошурі 1621 р. повідомляється, що козаки атакували 150-тисячну армію турків і знищили 40 тисяч її вояків [1]. Так, у кінці XVI – першій половині XVII ст. про українських козаків сформулося уявлення як про пограничну силу на крайній межі з мусульманським світом, як про перший заслін від його експансії в християнську Європу. Історики підкреслювали, що слов'янські

народи за своє звільнення від турецького іґа зобов'язані головним чином козакам, які воювали з турками «во славу Божу і на вічну пам'ять козацького імені» [1].

Американський дослідник Френсіс Дворнік підкреслював, що козацтво досягло найбільшої могутності протягом перших десятиліть XVII ст., коли у 1616 р. воно було прийняте до православного братства, створеного в Києві для захисту православ'я [3]. З усього сказаного видно, що темі козацтва присвячено значну кількість зарубіжних досліджень. Стосовно вітчизняних вчених зазначимо, що цю проблему досліджували М. Грушевський, Д. Яворницький, В. Антонович, М. Максимович, М. Дашкевич, Ю. Мицик, М. Костомаров, П. Куліш та інші.

Сьогодні ми говоримо про українське козацтво як про провідну силу і захисника інтересів нашого народу, як організатора у його боротьбі за свою волю і незалежність. Російсько-турецькі війни другої половини XVIII ст. привели до того, що весь південь сучасної України став у повному значенні цього слова українським. І саме завдяки масовим переселенням з охоплених війною українських земель на території Дикого поля виникла наша Слобідська Україна.

Крім істориків, тему козацтва висвітлюють у своїх творах українські письменники. Так, І.П. Котляревський у «Енеїді» під масками античних героїв показує українських панів, чиновників та козаків XVIII ст., змальовуючи їхнє життя і побут. Котляревський торкається теми козацтва й у п'єсі «Наталка Полтавка», де бурлака Микола співає пісню про Ворсклу, про славу перемогу над шведськими загарбниками під Полтавою, про «козаченьків», які відважно захищали Полтаву. Тема козацтва пронизує багато творів Т.Г. Шевченка. «Іван Підкова» та «Гамалія» розкривають героїчні морські походи запорозького козацтва проти турецьких загарбників. Вона звучить у поемах «Невольник», «Великий льох», у віршах «Тарасова ніч», «Заступила хмара чорна», «Чигирине, Чигирине...», «Перебендя», у п'єсах «Никита Гайдай», «Назар Стодоля» та інших. «Прекрасною козацькою рапсодією» назвав тему козацтва Адам Міцкевич. А американські письменники Роберт Говард та Гаррі Лем присвятили їй низку новел, які підтверджують той факт, що українські козаки присутні в американській культурі XX ст. у вигляді фентезі. Новели Р. Говарда «Стальної демон», «Вероотступники», «Тень Вальгары» надають детальні характеристики політичного устрою, побуту, боротьби козаків з ворогами, розкривають мужність, безстрашність, сміливість, хоробрість, вправність, рішучість та інші характерні риси козаків. Це яскраво свідчить про глибокий і невичерпний інтерес вчених та культурних діячів усього світу до козацтва, названого Е. Смітом та М. Грушевським «золотою добою».

Література:

1. Наливайко Д. Українське козацтво та західноєвропейський світ // Народне мистецтво, 2009, № 3–4 – 2010, № 1–2. – С. 6–21.
2. Ляссота Е. Щоденник // Жовтень, 1984, № 10. – 99 с.
3. Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. / Ф. Дворнік. – Київ: Дух і літера, 2000. – 528 с.

ФІЛОСОФІЯ І КУЛЬТУРА СЛОБОЖАНЩИНИ: ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Титар О. В.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків

Доводиться, що культурні перспективи ідентичностей Слобожанщини мають особливе значення в умовах гібридної війни та того, що національні ідентичності виступають найбільш міцним фундаментом державотворення та створення сучасного національного мистецтва. Аргументується, що мистецтво виступає як засобом виявлення ідентичностей Східної України, так і найкращим засобом соціальної та культурної